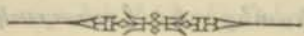

Ֆրանսիայի և պապականութեան դաշինքը՝—կոնկորդատը և եկեղեցին պետութիւնից անջատուած: Ապրիլի 17-ին ընդունուեց նաև երրորդ յօդուածը, որով ժախուած հիմնարկութիւնների գոյքը տրւում է նոր հիմնուող դաւանակցական ընկերակցութիւններին:

ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՎԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Դ.

Պախում հիմնադիր վանքերի և վանական կեանքի. Անապատականների հակումներ: Կրօնաւորները որպէս զէնք իրանց մեծաւորների ձեռքին: Կրօնաւորների մոլութիւններ.

Վանական կեանքի կանոն սահմանողն է թերայիգացի Պախումը, որ ծնուեց 292 թուին: Մեր եկեղեցին էլ տօնում Պախումի յիշատակը, սակայն մեր հոգևոր գրքերի մէջ¹⁾, բաւական տեղեկութիւն ունենք Պախումի մասին: Վարք Հարանցը տալիս է մեզ Պախումի ուղղութեան մասին մի քանի տեղեկութիւններ, մէջ բերելով նրա ասածները կամ վճիռները կրօնաւորական կեանքի երևոյթներին մասին, նրա կենսագրութեան մասին տեղեկութիւն ստանում ենք Յայամաւուրքից և Վարք Սրբոցի 12-րդ հատորից:

Պախումը, (Պախումէոս կամ Պաքումէոս, Պաքումէոս Պաքմէոսը) հեթանոս ծնողների զաւակ էր, սկզբում՝ զինուոր. հաւատաց Քրիստոսին և դեռ չքմկրտուած բան-

1), Յայամաւուրք Ապրիլի ԻԸ, Ահկի ԻԱ, Բ կցորդ: Բ. Վարք հարանց Ա. հատ. 92—93 453, 647, Նոյն Բ. հատ. 167, 398, 407, 422, 476. 490: Դ. Լիակատար Վարք Սրբոց հատ 12-որդ.

տարկուեց. Կոստանդիանոսի ժամանակ, հալածանքը դադարելիս՝ ազատուեց բանտից, գնաց անապատ և ծաղկեցրեց կրօնաւորութեան կարգը Նեղոսի ավին Տաբենայի մեծ վանք շինելով: Նա ուսանելով հրեշտակից՝ իւր միաբաններին գրաւոր կանոն տուեց և վախճանուեց 348 թ.: Պախոմի քոյրն էլ միայնակեաց կոյսերի համար վանք շինեց:

Ձ. Բօքերտսոնը, ազբիւր ունենալով նոյն հոգեւոր գիրքերը, ասում է ¹⁾, որ Պախոմը վանական կեանքի կանոնները ստացաւ հրեշտակի ձեռքով պղնձի վրայ փորագրուած 24 յօդուածով: Նա Նեղոս գետի մի կղզու վերայ հիմնեց Տաբեննայի վանքը: Վանքի միաբանութիւնը այնքան ընդարձակուեց, որ մինչև հիմնադրի մահը նրանից ութ վանք գոյացաւ 3000 միաբաններով, որոնցից 1400-ը գլխաւոր վանքումն էին ապրում: Հետեւեալ դարի սկզբին կրօնաւորների թիւը հասնում էր 5000-ի: Այսպէս, կրօնաւորութիւնը, որ սկիզբն առաւ միայնակեաց անապատական ճգնաւորներից, Պախոմի ձեռքով արդէն եղբայրութիւն կամ միաբանութիւն դարձաւ և առանձին, անմարդաբնակ անապատների քարանձաւների տեղ վանքեր գոյացան:

Վանակականները ապրում էին իւրաքանչիւր խցում երեք երեք հոգի միասին, և գտնւում էին մի մեծաւորի իշխանութեան տակ, որ ասորերէն կոչւում էր արքա (հայր), իսկ յունարէն՝ *արքիմանդրիտ* (փարախապետ): Ամեն բան հասարակաց էր, և կարգի խանդարումն էր համարւում ասելը. «Իմ վերարկուն կամ գիրքը կամ գրիչը» Վանականները զբաղւում էին երկրագործութեամբ, կոշովներ ու պարաններ հիւսելով, և այլ նման արհեստներով. արտադրութիւնները նաւակով տանում էին Աղէքսանդրիա, և վաճառում էին այնտեղ, որով ոչ միայն հոգացւում էին վանքերի պէտքերը, այլ դեռ մի գումար էլ տնտեսւում ու ծախսւում էր բարեգործութեան համար:

Վանականները օրը մի քանի անգամ աղօթում էին.

1), Ист. Христ. Церк. I. 3-е изд. Монашество кр. 294—323.

շաբաթուայ չորրորդ ու վեցերորդ օրերը, այսինքն, չորեքշաբթի և ուրբաթ պաս էին պահում. հաղորդւում էին շաբաթ ու կիւրակէ օրերը: Նրանք միասին էին ճաշում, և սեղանը սկսւում էր ու վերջանում աղօթքով ու սաղմոսերգութեամբ: Լռութեամբ ու դէմքերը ծածկած էին ճաշում. (վեղարի կամ կնգուղի ծածկոյթը փակելով դէմքի մեծ մասը, հնարաւորութիւն չէր տալիս տեսնել հանդէպը և աջ ու ձախ նստողներին) և բացի առաջները դրած կերակրից ուրիշ բան կամ իրանց սեղանակիցներին չէին տեսնում: Կանոնը չէր սահմանափակում կերակրի քանակութիւնը. ամեն ոք իւր աշխատանքի վաստակն էր ուտում հասարակաց սեղանից: Մեծ հոգածութեամբ խնամում էին հիւանդներին: Վանական կրօնաւորները ինքնատիպ զգեստ էին հագնում, որոնց մէջ առաջին տեղը բռնում էր այծի մորթը. — այս բանում հետևում էին անապատական կեանքի հայր Եղիա Մարգարէին: — Նրանք միշտ գօտեպինդ պէտք է լինէին. միայն Ս. Հաղորդութիւն ընդունելու ժամանակ թոյլատրուած էր գօտին արձակել: Հագնուած էին քնում այն էլ մի տեսակ աթոռների վրայ. իսկ աթոռները այնպէս էին յարմարացրած, որ նրանք քնած ժամանակն էլ կանգնած դրութեան մէջ էին լինում:

Հարանց վարքում (Հատ. Բ. եր. 479). կարդում ենք... «յայտնեցաւ նմա (Պաքմէի) հրեշտակ Աստուծոյ և առէ... զքո ճանապարհսդ ուղղեցեր. ել այժմ յայրէդ և ժողովեան զմիայնակեացս և բնակեան ընդ նոսա. և որպէս ուսուցից քեզ, այնպէս խրատեա զնոսա: Եւ գրեաց տախտակ մի հրեշտակն և ետ ծերոյն, և այս էին սկիզբն գրոյն. շնորհեսցես իւրաքանչիւր ըստ զօրութեան ուտել և ըմպել և ըստ զօրութեան իւրաքանչիւր գործ գիցես. և մի արգելուցուս՝ որք պահեն, և մի, որք ուտենն. և արան զօրն ի գործ մշակութեան նոցա և աղօթք նոցա՝ անձանձրոյթք: Իսկ աւագացն, որք ծերքն են, արասցես խրճիթս և արկցես ի ներքս երիս երիս, և կերակուրք նոցա զինչ և խնդրեսցեն. նստել և ուտել և բազմել, և

աղօթք նոցա անձանձրոյթք. և ագանելիք նոցա ցերեկն մաշկեայս և գիշերն այժեայս. և առնուլ նոցա օրէնս զուրբաթ, և զշաբաթ և զկիրակէ. և ի ժամ օրինացն գօտեւածք եղիցին. և այս նշան կնգդաց նոցա, զի եղիցի նա առանց խաւու և խաչ ծիրանի յաջակողմանն: Եւ արար Պաքմէոս որպէս և հրամայեաց հրեշտակ տեառն. շինեաց վանս և ժողովեաց ի նմա եղբարս իբրև եօթն հազարս, ուր են մինչև ցայսօր, ուր և մեռաւ երանելին Պաքմէոս:

Վանանց կամ կուսանաց վանքների հիմնադիրն էլ Պախումն է:—Մի անգամ Պախումի քոյրը եկաւ նրան տեսնելու. Պախումը նրան չընդունեց, միայն դռնապանի միջոցով յայտնեց՝ որ ինքն առողջ է: Պախումը իմանալով, որ քոյրն էլ ցանկութիւն ունի վանք քաշուել, իւր միաբանների ձեռքով նրա համար մի առանձին վանք շինեց, ուր հաւաքուեցին հաւատաւոր կանայք կամ միաձնուհիք. նրանց վանամայր կարգուեց Պախումի քոյրը:

Ինչ ասել կուղի, որ կրօնաւորները ամուսնանալ չէին կարող և կապուած չէին ամուսնական կեանքով: Հետեանց ուխտի և Պախումի վանական կանոնների մէջ բաւական նմանութիւն կայ:

Երբ Պախումը Տաքենայի վանքն էր հիմնում՝ նոյն ժամանակին Մակար աւագը տեղափոխուում է Եգիպտոսի Լիբիական սահմանին մօտ Սկիտէի անապատը և Ամոնն էլ՝ Նիտրիական լեռը: Շուտով սրանց մօտ խմբւում են կրօնաւորներ, որոնք ապրում էին կամ առանձին խցերում՝ որպէս միայնակեացներ և կամ մի հանրակացարանում, որ Լավրա էր կոչւում: Միայնակեացները շաբաթուայ վերջին և առաջին օրերին, այն է, շաբաթ և կիրակէ, հաւաքւում էին ժամասացութեան ներկայ լինելու: Եթէ մէկը բացակայում էր, իմանում էին որ հիւանդ է. իսկայն նրա խուցը մարդ էին ուղարկում նրան այցելելու: Բացի այս դէպքից նրանք ամենևին չէին խօսում իրար հետ: Գ. դարի վերջին Նիտրիական լեռան կրօնաւորների թիւը մօտ 5000 էր: Պախումի կանոնով, որ ուրիշ

միաբանական ուխտեր էլ ընդունել էին, երեքամեայ փորձից յետոյ կարելի էր նորընծային արեղայական կամ կրօնաւորական աստիճան տալ¹⁾։

Կրօնաւորների առաջին պարտքերն էին աղօթքն ու պահեցողութիւնը. կային էլ, ինչպէս Մակար ծերն էր²⁾, որոնց բերանը ամբողջ մեծ պատին ոչ հաց և ոչ ջուր էր մտնում, միայն կիւրակէից կիւրակէ կաղամբակուրծ (երեւի մախով) էին ուտում։ և աշխատելիս էլ, ձեռքերով գործում, բերանով աղօթում էին։ Նրանց կենցաղավարութեան մասին գաղափար կաղմելու համար պէտք է կարդալ նրանց վարքը, և Նեղոսի խրատները³⁾։ Կրօնաւորութեան հիմնադիրներն ու հայրերը խոստովանում էին, որ մի լրացուցիչ զբաղմունք էլ անհրաժեշտ է։ Յայտնի առած կար, «զբաղուած կրօնաւորը մի գեւով էր պաշարւում, իսկ անգործը՝ ամբողջ լէգէօնով»։ Կրօնաւորների զբաղմունքը ընդհանրապէս ֆիզիքական էր. նրանցից շատ քչերն էին գրագիտութեամբ զբաղւում։ Երբ մի փիլիսոփայ հարցրեց Անտոնից, թէ նա ինչպէս է առանց գրքի օր անցկացնում, Անտոնը պատասխանեց. իմ համար աշխարհը այնպիսի գիրք է, որ միշտ էլ ձեռքի տակ ունեւմ և նրա մէջ կարող եմ Աստուծոյ խօսքը կարդալ՝ երբ էլ կամենամ։ Յայտնաւորքը այս գէպքը հետեալ կերպով է աւանդւում. «Եւ այլք ոմանք յիմաստնոց գնացին առ Անտոն և ասեն, «Որպէս կարես միայն կեալ յառնապատիս առանց գրոց։ Եհարց ցնոսա Անտոն, Ասացէք ինձ, եթէ որ լաւ պատճառք են մարդկան, գիրն, եթէ միտք։ Ասեն նորա. Միտքն։ Ասէ Անտոն, ապա ողջամտացն գրոց պէտք ոչ են»։

Կրօնաւորները կամ անապատականները շատ տգէտ էին. և շատերն իսկ հազիւ կարողանում էին կարդալ։ Տգիտութիւնը, որ աշխարհիկ հոգեւորականութեան մէջ արհամարհուած էր, անապատականների մէջ փառաբա-

1), Ист. Христ. Церк. հատ. I. եր. 298—302

2), Վարք Հարանց, հատ. I. վարք. Մակարայ. եր. 92—93.

3), Վարք Հարանց Բ. հատ.

նուում էր որպէս սրբութեան յատկանիշ: Իրանց տգիտութեամբ հեշտօրէն հպատակում էին նրան, ով նրանց մտքի վերայ ազդում էր և տոկուն յամառութեամբ պաշտպանում նրանց հայեացքները: Այսպիսի կրօնաւորները լաւ գէնք էին իրանց մեծաւորների հրամանները կատարելու: Իրանք շատ անգամ իրանց չուղած եպիսկոպոսներին գահընկէց էին անում և ուղածին էլ ընտրում: Նրանց այս գործունէութեան ապացոյցն է արիօսական վէճերի ժամանակ Անտոնի ղեկավարութեամբ նրանց կատարած դերը ուղղափառութեան յաղթանակի համար: Կրօնաւորները խուսափում էին հոգեւոր աստիճաններից: Կրօնաւորութեան կանոններ սահմանող Պալսոմը պատուիրում էր խուսափել ձեռնադրութիւնից՝ ինչպէս ծուղակից: Եգիպտոսում ռաբբիական դարձուածք էր. «Կրօնաւորը պէտք է փախչի եպիսկոպոսից ու կանանցից, որովհետեւ նրանցից ոչ մէկն էլ հնար չի տայ կրօնաւորին իւր խցում հանգիստ մնալու և «զվերինն խորհելուն»:

Անապատականների մէջ կային կրօնաւորներ էլ, որոնք արտաքուստ կրելով Պաւղոսի ու Անտոնի ձևերը, չունէին ոչ առաջինի անկեղծ խստմբերութիւնն ու աշխարհատեցութիւնը և ոչ երկրորդի անկեղծ խստմբերութեան ու աշխարհատեցութեան միացած մարդասիրութիւնն ու անձնուրացութիւնը:

2. Բօբերատունը¹⁾ այսպէս է բնորոշում այդ տեսակ ճգնաւորներին. «սէրը դէպի երկրայինը, որը, անապատականութիւն կամ ճգնաւորութիւն ընդունելով, ըստ երևոյթին յաղթուած էր կարծոււմ, վերակենդանանում էր նոր, աւելի գծուծ կերպով: Պատմում են, որ շատերը հարստութիւնից ու ճոխութիւնից հրաժարուած լինելով մի որ և է դանակի, բեւեռի, ասեղի կամ դրչի համար դողդողում էին ու չափազանց ժլատութիւն ցոյց տալիս, ոչ ոքի չը թողնելով մօտենալ մինչև անգամ իրանց գրը»:

1), Ист. Христ. ст. церк. հատ. I. եր. 318:

քերին, և այդ տեսակ դատարկ բաների համար անստիկ վրդովւում էին:

Ժամանակի ընթացքում կրօնաւորները մոռանալով իրանց ուխտի սկզբնական նպատակը, սկսեցին քաղաքներում թափառել նուէր հանգանակելու պատրուակով: Դատաւորները, կրօնաւորների թափառումների մէջ, արդարադատութեան գործերին խառնուելու միտումն նկատելով՝ ներշնչեցին Թէոդոսին 390 թուի օրէնքով արգելել այդ բանը: Սակայն երկու տարուց յետոյ օրէնքը այնքան թուլացաւ, որ կրօնաւորները սկսեցին դարձեալ յաճախել քաղաքները իրանց դէմ եղած անարդարութիւնների ու զրկանքների համար պաշտպանութիւն որոնելու պատրուակով:

«Տարօրինակ հագուստներով ու տարօրինակ կերպարանքով երեցոյ կեղծաւոր կրօնաւորները շահագործում էին ժողովրդի դիւրահաւանութիւնն ու առատաձեռնութիւնը. նրանք ծանր շղթաներով կաշկանդուած՝ կասկածելի մասունքներ էին մանածում, սարսափելի առասպելներ պատմում այն արկածների ու փորձութիւնների մասին, որոնց, որպէս թէ, ենթարկւում էին նրանք չար ոգիների կողմից. մինչդեռ գաղտուկ շուայլ և սանձարձակ կեանք էին վարում: Լիբանիոսը նրանց նմանեցնում է մեղուներից անգործներին, որոնք ուրիշների հաշուին ճոխ ապրում են: Յուլիանոս ուրացող կայսրը ցինիկներին կծու բան ասած լինելու համար կրկնում էր. «ցինիկները նման են գալիլիացիներից այն հերձուածներին, որոնք հրաժարւում են իրանց պատկանած շնչին ստացուածների տիրապետութիւնից, որ հարստութիւն և գիրք ձեռք բերեն»: Եւնատիոսը ասում է. «կրօնաւորները խողի կեանք են վարում. նա է կարող մեծ իշխանութիւն ձեռք բերել՝ օվդերադասում է սև հագնելը և արհամարհում է ընդհանուր բարեվայելչութիւնը».— Որքան և քրիստոնէութեան թշնամիներից չափազանցօրէն լինեն դատափետուած կրօնաւորները, բայց անկարելի է չըխոստովանել, որ նրանց մէջ որոշ ճշմարտութիւն կայ:

Գրիգոր աստուածաբանը (Նաղիանդացի), թէև ինքն իստակրօն, բայց խստութեամբ դատապարտում էր մոնոթեոնների կամ վանական կրօնաւորների զանազան կեղծաւոր ձևերն ու ասում¹⁾։ «Կրօնաւորներից շատերը հրեշտակ են թւում այն պատճառով, որ կոպտաբար են խօսում և երկար մազեր կրում։ Բայց իսկապէս նրանք ամեն տեսակ արատներով զեղծուած յանցաւորներ են։

Դ.

Կրօնաւորական եւ վանական կեանքի տարածուելը Եգիպտոսի սահմանից դուրս՝ պաղեստինում, Ասորիում (Սիրիա), Հայաստանում եւ Պոնտական գաւառներում։ Կրօնաւորութեան այլախոխումն։ Խոսանարակներ (ВОСКР); Սիւնակեացներ։ Գրի մէջ նշանոցներ։

Կրօնաւորական և վանական կեանքը Եգիպտոսից արագութեամբ տարածուեց նրա սահմաններից դուրս։ Վանական կեանքը Պաղեստին ներմուծողն էր Անտոնի աշակերտ և նրան հետևող Իլլարիոնը, որ 50 տարի ապրեց (306—356 թիւ) Գաղայի մօտի անապատում։ Ս. Եփրեմի հանճարի ու բարեպաշտութեան շնորհիւ անապատական կեանքը Միջագետքում շատ համակրութեամբ ընդունուեց, մեծ ծաւալ գտաւ և առանձին փայլ ստացաւ։

Սեբաստիայի Եւստաթէոս հայ եպիսկոպոսը վանքեր հիմնեց Հայաստանում, իսկ Ս. Բարսեղը վանական միաբանութիւնների հաստատեց Հայաստանին սահմանակից Պոնտոսում և Կապադովկիայում²⁾։ Եւստաթէոսը հրապուրուած անապատական կեանքով և խստմբերութեամբ՝ ապրում էր նրանց պէս, իւր եպիսկոպոսական աստիճանին հակառակ, որ բարեվայելութիւն է պահանջում, անա-

1). Жизнь и Труды Свв. Отцовъ. и Учителей церкви հեղ. Ֆարրարի, Թարգմ. Ռուս. А. П. Лопухинъ. Ս. Պ. Բուրգ.

2). Ист. Христ Церк. հատ. I. եր. 301.

պատականների պէս խարաղ ու մաշկեղէն էր հագնում, որի համար բանադրուեց իւր հօրից — Կեսարիայի՝ Եւլալիոս եպիսկոպոսից, և նրա տեղ եպիսկոպոս կարգուեց Մելիտոսը: Եւստաթէոսը իբրեւ արդէն բանադրուած, չհրաւիրուեց Պեփղադօնիայի Գանգրա քաղաքի ժողովին, որը առանց նրա պատասխանը կանխապէս լսելու, նշումեց նրան: Գանգրայի ժողովը եղաւ ըստ Ջ. Բօքերտսոնի¹⁾ 325—328 թ. ուրեմն Եւստաթէոսը այդ թուից առաջ յարած լինելով կրօնաւորութեան՝ հոյն կարգը ներմուծել էր և Հայաստան.

Սոկրատը, որի այս մասին գրածը թարգմանաբար մէջ ենք բերում, ասում է²⁾, որ Եւստաթէոսը նրա համար Գանգրայում կազմուած ժողովում դատապարտուեց, որովհետեւ Կեսարիայի ժողովից բանադրուելուց յետոյ էլ չէր դադարում եկեղեցական կարգերը փոփոխել: Արգելում էր ամուսնութիւնը, պատուիրում էր մսեղէն կերակուրներ չուտել՝ միսը պիղծ համարելով, մսակերներից և օրինաւորապէս ամուսնացածներից շատերին մերժում էր, կամ ամուսնացածներին իրարից բաժանում: Թողած եկեղեցին՝ եկեղեցական խորհուրդները և ս. Հաղորդութիւնը տներումն էր կատարել տալիս: Աստուածապաշտութեան պատրուակով ծառաներին իրանց տէրերից հանում էր: Իմաստասէրի, այսինքն մոնոքոնի սքեմ էր հագնում³⁾ և իրան հետևողներին էլ օտարոտի պարեգօտ հագնել թելադրում: Կանանց մազերը կտրում էր. խախտում էր յայտնի պասերը և պատուիրում էր տէրունական օրերին պառկած թոյլ չէր տալիս ամուսնացածների տներն օրհնել. սովորական կարգով ամուսնացած քահանաներին օրհնութիւնից ու հաղորդութիւնից զրկում էր՝ պիղծ հա-

1), Ист. Христ. Церк. том I. стр. 1072.

2), Մեծ Սոկրատ եկեղ. սխառ. հր. 205. գլ. ԽԳ. Փոքր—Սոկրատ գլ. ԺԱ. հր. 39.

3), Жизнь и Труды Свв. Отцовъ и Учителей церкви. Կեղ. Ֆարրարի թարգմ. А. П. Лопухинъ Ս. Պետերբուրգ. 1891 թ. ր. Св. Василий Великий հր. 460.

մարելով նրանց՝ Այդպիսի շատ խտուրթիւն էր անուժ ու սովորեցնում:

Մեծն Բարսեղ, որ Եւստաթէոսի խստակրօնութեան հետեւող էր, Պանտոսի մի առանձնացած տեղում սկսեց կրօնաւորական կեանք վարել, նոյն բանին յորդորելով և իւր դպրոցական ընկեր Գրիգոր Նաղիանդացուն. բայց վերջինս, Բարսեղի անապատական խուցը առնէտի բոյն անուանելով՝ գրում է նրան. «Ով դուք պոնտական քիմմերցիներ¹⁾, անարեւ մարդիկ, դուք դատապարտուած էք, ինչպէս կասեն ոչ թէ միայն վեց ամսեայ գիշերներն, այլ ձեր կեանքի մի ամսն էլ ազատ չէ ստուերից, որովհետեւ ձեր ամբողջ կեանքը միմիայն գիշեր է. և ս. Գրքի տաճին համեմատ, յիշաւի, մահուան ստուեր: Գովում եմ այդ նեղ ու ապառաժուտ շաւիղը, թէ եւ չըգիտեմ այն դէպի Աստուծոյ արքայութիւնն է տանում, թէ դէպի դժոխք, սակայն կը ցանկայի, որ քեզ դէպի արքայութիւն տանէր²⁾»:

Կրօնաւորների կանոններն ու սովորութիւնները, ասում է Զ. Րօբերտսոն³⁾, նայելով հանգամանքներին և հիմնադիրների հայեացքներին, տարբեր էին: Արեւելքում նրանք զբաղւում էին արդիւնաբերական զանազան ձեռնարկութիւններով, օրինակ, դաշտային աշխատանքներով, հիւանդութեամբ, ուստայնակութեամբ, երկաթագործութեամբ, կողով հիւսելով և փայտեայ հողաթափներ շինելով: Եւ, երանելի Աւգուստինը, այն կրօնաւորների դէմ, որոնք ցանկանում էին այդ տեսակ զբաղմունքներից խուսափել, խրատներ դրեց. «Մի վանք կար, ուր 1300 կրօնաւորներ էին ապրում, ասում է Մակարը⁴⁾, եւ այդ նաւորներ էին ապրում, ասում է Մակարը⁴⁾, եւ այդ վանքը տեսայ, նրա մէջ 15 կարկատիչ, 20 թափիչ, 5 հիւսն,

1), Քիմմերեանք յունական առասպելաբանութեան համեմատ Սկիւթացոց աշխարհի ամենհիւսիսային ու համանում յաւիտենական խաւարի մէջ ապրող մի ժողովուրդ էին:

2), Жизнь и Труды Свв. Отц, — Св. Григорій Назіанзинъ, кр. 397.

3), Ист. Христ. Церкви 4-том. I. кр. 302.

4), Վարդ Կարանց, 4-том. Բ. կր. 475—476.

10 դարբին, 7 ուղտապան և 40 էլ աշխատաւոր կային, որոնք աշխատելով թէ՛ իրանց պէտքերն էին լցնում և թէ՛ բանտերին ու աղքատներին մասն հանում: Ընդ հակառակն Ս. Մարտինը այդ տեսակ զբաղմունքը արգելք է համարում բարեպաշտութեան, և երիտասարդ կրօնաւորներին, բացի դրքեր արտագրելուց՝ ուրիշ ոչ մի զբաղմունք չէր թոյլ տալիս: Գաղղիայի կրօնաւորները, որոնք քարքարոսների կռապաշտութեան և սնապաշտութեան գէժ կռուելու գործում մեծ ջանք էին թափում, իրանց ազատ ժամերը այնպէս չէին գործադրում, ինչպէս Եգիպտոսի ու Ասորիքի սնապատականներն ու վանականները: Հագնելիքի և ուտելիքի վերաբերութեամբ ինկատ էր առնւում նաև տեղական կլիման: Մարտինի վարքը գրողը ասում է. «Յոյներն ունեն ուտելու մեծ ախորժակ, իսկ գաղղիացիք՝ բնական գործ»:

Պախոմը պահանջում էր երեքամեայ փորձից յետոյ միայն կրօնաւոր ընդունել: Ս. Բարսեղը պահանջում էր, որ կրօնաւորութեան մէջ մտնել ցանկացողը սրուցեալ կարգով խոստովանուի, կրօնաւորութիւնից հեռացումն ապաշխարութեան էր ենթարկւում, բայց կրօնաւորութիւն ընդունելը անգարձ չէր, և մի քանի դէպքերում հեռացումն մինչև անգամ քաջալերւում էր, որպէս լաւագոյն միջոց գթութեան թիւններից դուրս գալու համար:

Սնապատականութիւնն ու կրօնաւորութիւնը որքան հեռանում էին իրանց հիմնադիրներից թէ՛ ժամանակով և թէ՛ տեղի դրութեամբ, այնքան այլափոխւում էին: Զ. Բօքերտսոնը նկարագրելով այդ այլափոխութիւնը, ասում է¹⁾. «Կրօնաւորութեան ոգին երբեմն երևան էր գալիս տքնութեան անսովոր ձևերով: Այսպէս, Ոսկի (Воски)²⁾ կամ խոտաճարակ տեսակը յառաջ եկաւ Միջագետքում, բայց յետոյ Պաղեստինումն էլ հետևողներ ունեցաւ. ապա-

1). Ист. Христ. церкв. I հատ. I. եր. 319.

2). Զ. Բօքերտսոն ասելով Սոգոմնոսից (IV, 33) և Եւագրից (I, 21) աւանդում է խոտաճարակների կամ Ոսկի-ների (Воски)

բուն՝ էին նրանք լեռներում բացօթեայ, համարեա բոլորովին մերկ թէ ամառուայ խորշակին և թէ ձմռան սառնամանիքներին, կերակրում էին արմատներով ու խոտերով, այնպէս այլակերպւում էին, որ հոգով ու մարմնով կորցնում էին մարդկային կերպարանքը:

Խոտածարակների տիպ կարելի է համարել Մարիամ Եգիպտացուն¹⁾, որ Եգիպտոսի Աղէքսանդրիա քաղաքից մի պոռնիկ կլին էր: Ս. Խաչի տօնի առիթով ուխտաւորների հետ գնաց Երուսաղէմ՝ աշխարհախումբ բաղմութեան մէջ իւր խառնազնաց կեանքով փող վաստկելու. բայց տօնի փառաւոր պաշտամունքը տեսնելով զղջաց, անապատ քաջուեց՝ հետը միայն երեք նկանակ ունենալով և Յորդանանի այն կողմը, խորին անյայտութեան մէջ 47 տարի ճգնեց: Նա իւր ճգնաւորական բոլոր կեանքում դալար խոտ էր ուտում անասունի պէս երեսը գետնին քսելով և ճարակելով: Զոոիմոս ճգնաւորը այդ անապատում մարդ գտնելու նպատակով քսան օր թափառելուց յետոյ, նկատում է ստուերի նման մի մարդկային կերպարանք արևի խորշակից և ցրտի սառնամանիքից բոլորովին սեացած և ծածկուած մաղերով, որ ասլի պէս ոպիտակ էին: Այդ Մարիամ Եգիպտացին էր, որ հաղորդուեց, վախճանուեց և թաղուեց Զոոիմոսի ձեռքով:

Այս քրիստոնեայ ճգնաւորներից ոմանք էլ մարդկային զգացմունքից գերազանցող կատարելութեան հասնելու ձգտմամբ տարօրինակ վարքով և այլանդակ կերպարանքով պրանչացնում էին քաղաքների բնակիչներին. դրանց նպա-

ճգնութեան պատկերը: Ի՞նչ առնչութիւն կայ մեր Ոսկեանց և Միջագետքի ВОСКН-ների մէջ, կաշխատենք պարզել յետոյ: Մեր յարգելի բարեկամ Իոկտոր պ. Մկրտիչ Ղազարեանը, որին դիմել էինք խնդրելով պարզել Ոսկի կամ ВОСКН բառի ծագումն, յայտնեց մեզ որ Ուասկա հին պարսկերէն ծառայ կընշանակի (Բրօկիլման բառարան). դրա ասորերէնը Աբղա է, որ դարձեալ ծառայ է նշանակում եւ կրօնաւորի մտքով ևս գործածւած է (Ասորերէն բառարան):

1), Վարք Հարանց հատ. I. եր. 287—319: Յայտաւ. Ապրիլի Ա. և Արեգի ԻԳ. վարք Մարիամու Եգիպտացւոյն:

տակն էր արհամարհանք ցոյց տալ դէպի երկրաւոր վայելչութիւնը, ե. դարի սկզբին յայտնուեցին նոր ահսակի ճգնաւորներ, որոնք Սիւնակեաց էին կոչուում:

Այս տեսակ Սիւնակեացեանցից առաջինն էր Սիմէօնը, Ասորիքի և Կիլիկիայի սահմանի վերայ եղած դաւառից: Նա տղայ ժամանակ արածում էր իւր հօր ոչխարները. յաճախելով եկեղեցի, հրապուրուեց կրօնաւորութեամբ և 14 տարեկան հասակում մտաւ խստակրօն կրօնաւորների մի վանք: Նա իւր համբերութեամբ և իւր անձը խոշտանգելու արտակարգ միջոցներով զարմացրեց և հիացրեց վանականներին: Մի անգամ ջրի ուղարկուած լինելով՝ առաւ արմաւենու կոշտ պարանը, որով ջուր էին քաշում հորից, պինդ փաթաթեց իրան՝ և յայտնեց, որ կորցրել է պարանը: Երկու շաբաթից յետոյ գաղտնիքը բացուեց. կոշտ պարանը մտել էր նրա մարմնի մէջ և հասող արիւնի կաթիլները յայտնեցին գաղտնիքը: Քննութիւնից երեւաց, որ պարանը այնպէս էր մտել նրա մարմնի մէջ, որ հազիւ էր նկատուում: Պարանը դուրս կորզելու ժամանակ Սիմէօնը ամենեւին ցոյց չըտուեց, որ ցաւ է դգում, և թոյլ չըտուեց, որ վէրքերի վերայ դեղ դնեն: Վանահայրը հարկադրուեց նրան հեռացնել վանքից, որ նրա խստակեցութիւնը նախանձորդներ չըյարուցանի վանքում, որը աւելի թոյլ միաբանների համար կարող էր վտանգաւոր լինել: Գետնի երեսին տքնութիւնները բաւական չըհամարելով՝ նա սիւներ էր շինում և նրա վերայ ամառ ձմեռ, գիշեր ցերեկ տքնում էր: Հետզհետէ սիւները բարձրացնում էր. վերջին սիւնը քառասուն կանգուն բարձրութիւն ունէր: Սիմէօնը պարանոցին կրում էր ծանր շղթայ և անդադար ծունր էր դնում. մի ականատես կարողացել է մինչև 1240-ը հաշուել, այնուհետև կորցրել է ծնրադրութեան հաշիւը: Նա շատ քիչ բան էր ուտում և ամբողջ մեծ պասին ծով էր մնում. մարդարէութիւն էր անում և հրաշքներ գործում: Նրա հետ յարաբերութիւն էին պահում կայսրներ, թագաւորներ, եպիսկոպոսներ և շատ նշանաւոր մարդիկ:

«Սիմէօնը քրիստոնեայ աշխարհում համաշխարհային հոշակ ստացաւ: Շատերը Պարսկաստանից, Եթովպիայից, Սպանիայից, Դադղիայից և Ռիտանիայից գալիս էին նրան տեսնելու: Դեռ նրա կենդանութեան ժամանակ Հռովմի արհեստանոցում նկարում էին նրա պատկերը, համարեւ լով այն դիւահալած: Սիմէօնը վախճանուեց 460 թուին 72 տարեկան հասակում, 47 տարի սիւնի վերայ ճգնելով:»

Մեր հոգեւոր գրքերում ևս ¹⁾ գտնում ենք Սիմէօն Սիւնակեացի վարքը պատմուած այնպէս, ինչպէս Րօբերտսօնն է աւանդում, բայց ծննդավայրի որոշ ցուցմամբ: Յայտնաւորքը գրում է, որ Սիմէօնը Կիլիկիայի Սիսան գիւղաքաղաքիցն էր. «ի ժամանակս բարեպաշտ կայսերն Լեոնի մեծի և Մարտիրոս պատրիարքի»: Լեոն Ա. թաղաւորում էր 457—474 թ. իսկ Վարք հարանցը Սիմէօնին Անաիօքացի է համարում, երևի Անտիոքին մօտ ճգնելուն համար:»

Սիմէօնին յաջորդեց Գանիէլ Միջագետացին, որ շաբունակեց սիւնի վերայ ճգնութիւնը 461—494 թիւը: Սիւնակեացներին թէև սակաւ, բայց հետեւողներ եղան Յունաստանում և Ասորիքում:

Եթէ սիւնի վերայ ճգնողներ կային, կային և գրիմէջ ճգնողներ, որոնց գլխաւորն էր Յովհան գրնեցին ²⁾: Սա Փիւնիկէի Կեսարիա քաղաքից էր, քրիստոնեայ բարեպաշտ մի այրի կնոջ զաւակ: Հալածանքի ժամանակ Յովհաննու մայրը, որի անունն էր Յուլիա, թողնում է իւր ապարանքը և ապաստանում մի աննշան խրճիթում, ու այնտեղ ապրում թաքուն: Այդ ժամանակ Յովհանը 15 տարեկան էր և միշտ եկեղեցի էր յաճախում սովորական ժամերին: Եկեղեցում մի մարդ նրա ջերմեռանդութիւնը տեսնելով՝ խորհուրդ տուեց անապատ գնալ և ճգնել: Յովհանը հետեւեց այս խորհրդին, առաւ մօր օրհնութիւնը,

1), Յայտնաւ. Սեպտեմբերի ԺԱ. և Նաւասարդի ԻԲ: Լիակատար Վարք Սրբոց հատ. Զ. 25, Վարք հարանց Ա. հատ. 324—326.

2), Վարք Հարանց հատ. Ա. եր. 113—125.

հրաժեշտ տուեց մօրն ու միակ փոքրիկ քրոջը, դուրս եկաւ տանից և գնաց Յայնկոյս — Յորդանանի անապատը։ Առաջին գիշերը նա մի եգիպտացի անապատականի մօտ անցրեց և ուզեց նրա մօտ մնալ անապատական կարգերը սովորելու համար։ Եօթներորդ օրը աստուածային ազդեցութեամբ Յովհաննը թողեց անապատականին և աւելի խոր անապատ քաշուեց։ Հրեշտակի ուղղեցութեամբ մի օր ճանապարհ գնալուց յետոյ Յովհաննը մի գուր գտաւ, աղօթեց և ընկաւ մէջը, նա խնդրեց Աստուծուց, որ իրան այնտեղ կերակրի և ուխտեց՝ որ մինչև մահ այնտեղից դուրս չըգայ։ Դրի մէջ ճգնելիս՝ սովորական փորձութեան ենթարկուեց և յաղթող հանդիսացաւ։ Տասն տարի գրի մէջ մնաց, վախճանուեց 25 տարեկան հասակում և թաղուեց Կրիստոս անապատականի ձեռքով, որը և Յովհաննու վարքը գրել տուեց մի եկեղեցական պաշտօնեայի։ Խռիւսիոն անապատական ծերն էլ հրեշտակի աղբամամբ գրեց Յովհաննու վարքը, որ համեմատ գտնուեց Կրիստոսի գրել տուածին ¹⁾։

Մ. Վ. Աւգերեանը ²⁾ արդի քննիչներից և Բուլանդեաններից առնելով ասում է, որ Յովհան գրնեցին հայ էր, Փոքր—Հայոց Կատաոնիա քաղաքից, Գ. դարում, թէև Յայսմաուրքը ասորի է անուանում և Գ. դարում ապրած։

Յովհան գրնեցին տօնում է սրբոց հարցն եգիպտացւոց հետ դեկտեմբերի սկիզբներում։

Սիմէօն սիւնակեացը տօնում է Վարագայ Խաչի պահոց բշ. օրը սեպտեմբրի վերջերին։

Յոյն—Ռուս եկեղեցին Մարիամ եգիպտացու յիշատակը տօնում է ապրելի 1-ին, իսկ հայ եկեղեցին չի տօնում։

Յետիկ եպս.

(Կր Շաբուհակուի)

— ❧ — ❧ — ❧ —

1), Վարք Սրբոց հատ. Թ. Կր. 268—273.

2), Նոյն.